

Iñaki Libano

IRAGANA ESKUETAN

PIRITA ETA SILEXA: JO TA SU

“Sua egiteko modurik zaharrena kolpatzea da. Burdin minerala duen harri batez (pirita hau, esate baterako) silexa joz gero, txinparta bat sortzen da, modu honetan [azalpenak ematen dizkigun bitartean, erakustaldi praktikoa egiten ari da Libano]. Historiaurrean, lanabesak egiteko silexa kolpatzen ari zirela jabetuko ziren horretaz, eta orduan hasiko ziren sua kontrolatzen. Begira zer txinparta txikia den, eta horrekin abiarazi behar da sua. Zoriarren araberakoa ematen du, baina ez da; nik, orain, hau egiten jarraituko banu, bost minutuan piztuko nukeen, eta haiek ere berdintsu egiten zuten. Arinago ezin da”.

“Sua da, seguruenik, gu gaur hemen egotearen arrazoia”

Harria harriaren kontra. Urtero, Barrikako jaietan, San Joan bezperako sua pizten du Iñaki Libano algortarrak, orain 100.000 urte inguruan bizi ziren neanderthalek egiten ei zuten modu berebean. Arkeologo amateurra da Libano, baina eskarmentu handikoa, garai guztietako aztarnategi ugaritan jardun baitu azken 40 urteotan. Bidean, momenturen batean, arkeologia esperimentalarekin egin zuen topo. Teoria ulertzeko, praktika ikasi.

 UNAI BREA HODEI TORRES

Arkeologia esperimentalak. Zer da hori?

Gustatzen zait eskuekin gauzak egitea, eta aztarnategiei buruzko dibulgazioa egiteko garrantzitsua da jakitea historiaurrean nola egiten zituzten lanabesak, Behe Paleolitotik Neolitara. Hainbat ikastaro egin nituen, eta horrela heldu nion Bizkaian oso jende gutxik jorratzen duen alor bati. Izan ere, gaur egun, herrialde osoan bik baino ez dugu egiten presio bidezko harri-lanketa (Kobre Aroan bezala), eta beste bizpahiruk kolpatze bidezkoa (Paleolitoean bezala). Erakustaldiak egin ohi ditut museoetan eta ikastetxeetan, eta ikastaroak eman dizkiet historia ikasleei.

Trebetasun berezirik behar da?

Esku trebeak behar dira, baina edonork ikas dezake hori. Hala ere, beste gauza bat ere behar da: material egokia. Silexa. Bestela, jai. Eta inguru honetan asko dugu, Barrikako Kurtzio mendian, hain zuzen. Kurtziokoa zen Kantauriko itsa-

sertz osoko harrobi nagusia historiaurrean. Bertakoa da silex onena, eta leku askotan agertu izan da: Errioxan, Asturiasen, Frantzia... Silex guztiak dira desberdinak, eta bakoitzak bere marka du. Kolorea, granulometria, fosilak... Horregatik dakigu nongoak diren.

Zergatik inbertitzen dugu hainbeste diru eta denbora iragan hain urruna ezagutzeko?

Tira, dirua ez hainbeste, kar kar. Orduak bai, asko eta asko. Hara, kultura da. Jakingura. Orain gauden leku honetan neanderthalak (gure lehengusuak) ibili zirela pentsatzea...

Lehengusuak. Oraindik dago eztabaida neanderthalen eta sapiensaren arteko hibridazioaz?

Batere ez. Haien geneak ditugu, hori argi erakusten dute ikerketek (hau diot irakurri egin dudalako, ez naiz genetikaria). Sapiensak Europara heldu zirenean, gurutzaketa egon zen. Ez asko, ez zen sekulako orgia izan, baina egon zen. Eta gero Europa

Bere etxean hartu gaitu Libanok, Barrikan. Argazkiko piezak berak egindakoak dira, historiaurreko teknikak erabiliz.

osoan barreiatu ziren gene horiek. Guri orain proba bat egingo baligute, gene neanderthalak aurkituko lizkigukete.

Orduan, neanderthalak desagertu ala diluitu egin ziren?

Desagertu. Seguruena sapiensaren presio demografikoagatik, ehizatzeo harrapakin faltagatik... Batzuek diote hotzagatik izan zela, baina neanderthalek 200.000 urte zeramatzen hemen, hotza, beroa eta denetik jasaten. Kontua da sapiensek teknika hobea zutela ehizatzeo, gai ziren 10-15 metrora zegoen animalia hiltzeo. Neanderthalek, berriz, piztiaren ondo-ondoraino hurbildu behar zuten, eta lantza-kolpeka akabatzen zuten harrapakina, 8-10en artean, lehoiek bezala. Horrek hezurak haustea zekarkien, eta zauri larriak, eta tarteka batzuk hiltzea. Emakumeek eta gizonek elkarrekin egiten zuten ehiza; ez da egia, esan izan den bezala, emakumeak bazterrean geratzen zirenik, haien aztarnek gizonezkoen adina haustura dute eta.

Bestalde, komunikazioa bazuten, baina ez ziren gai hitzak bata bestearen ondotik josteko, sapiensek egiten zuten

bezala. Eta hitz egiteko gaitasuna ere oso garrantzitsua da ehiza egiterako orduan.

Paleolitoko eran sua egiten ere badakizu...

Bai, Bizkaia osoan bik dakigu hala egiten.

Gurea da suaren beldur ez den animalia espezie bakarra?

Oro har bai, baina ohitzen den animalia bakar bat ere ez da suaren beldur; etxe barruan gurekin bizi direnak, adibidez. Dena dela, gu ere izutzen gaitu suak, baina kontrolatu egiten dugu. Australopitekoak izan ziren erabiltzen lehenak (eta haren beldur ziren), baina ez zuten kontrolatzen, ez zekiten sortzen. Badakigu orain dela 1,4 milioi urte erabiltzen zutela, aztarnategietan ikatz-arrastoak agertzen direlako. Baina milaka urteko aldiak daude arrastorik gabe, eta horrek adierazten du ez zekitelako pizten. Bazekiten ona zela, eta suertatzen zitzaizkion naturatik hartzen zuten.

Orain 400.000 urte inguru, berriz, *homo heidelbergensis* espezieak, neanderthalen aitzindariak, sua egiten ikasi

zuen. Horrek aukera eman zuen berotzeo, janaria erretzeo (elikagai gehiago hartzen dira horrela, digestioa errazten baita), eta gutxiago aipatzen den baina agian garrantzitsuagoa den zerbaiteko: denbora luzatzea. Gauaren ilunean ezer ikusterik ez badago, denak lotara. Baina suaren alboan egonda, nahi beste denbora duzu ezagutza transmititzeko, txikienei lanabesak egiten irakasteko...

Suak humanoago egin gintuen, gaur hitz horri ematen diogun adieran?

Bai. Eta sua da, seguruena, gaur hemen egotearen arrazoia. Besteak beste, suak eragin zuen burmuina handitzea, elikadura hobetzearen ondorioz.

Espezialistak zeuden, edo denek zekiten sua egiten ?

Edozein umek zekien. Hipotesia da, noski, baina segurutzat jo daiteke, bizirauenaren giltzarrietako bat zenez gero, txikitatik ikasten zutela. Gaur egun, esate baterako, masai leinuko umek ikasten duten bezala, historiaurrean egiten ziren eran egiten dute eta. ●